

Да „Тав[арышаў]–крыт[ыкаў]“

1....У нас часта чуюцца жалабы на адсутнасць крытыкі. Дзеля асьвятленьня гэтага зьявішча важна выясьніць, з аднаго боку, пытаньне, ад каго, з якога асяродку выходзяць гэтыя жалабы: гэта дапаможа выясьніць патрабаваньні, якія прад'яўляюцца як да літар[атуры], так і да крытыкі, а з другога боку, выясьніць прычыны адсутнасці крытыкі і якой менавіта крытыкі. ...Жалабы гавораць аб тым, што існуючая крытыка не задавальняе інтарэсаў грамады ў гэтай галіне, што грамада перарасла ўжо тое, што дае суч[асная] крытыка.

2....Выясьніць гісторыю крытыкі бел[арускай], выясьніць, як крытыкаваліся, што даюць магчымасьць выявіць, на што, на якія стораны літ[аратурных] тв[ораў] зьвярталася ўвага і што ў іх цанілася, якія „правілы“ дастасоўваліся да літ[аратурных] тв[ораў].

3....Патрэбна разьвязаць пытаньне аб тым, якія „правілы“ мы павінны прызнаць за „правілы“, каб з імі падыходзіць да літ[аратурных] твораў, выясьніць, што трэба браць за ўзор, за ідэал ці за бяс[с]прэчнае палажэньне, каб параўноўваючы з літар[атурным] твор[ам], судзіць аб годнасьцях і недахватах гэтага апошняга. Фактычна гэта пытаньне аб крытэрыях значэньня і меры каштоўнасьці літар[атурных] твораў. Ці павінны яны іх пераймаць гатовымі ад культ[ур] іншакр[аёвых], ці падых[одзіць] з сваімі меркамі? І дзе шукаць гэтыя меры: ці толькі ў соцыялёгіі, ці зьвяртацца і да навукі, і да філёзофіі, і да маст[ацкіх] тэорый, да поэтыкі і г. д. Таксама патрэбна выясьніць ролю крытыкі: ці яна павінна ўсё апраўдваць, абвіняць (роль абаронцы і пракурора на сябе браць?), ці яна павінна шукаць нечага (роль шукальніка, „ісцацеля“), ці займацца выкрываньнем, вынаходкамі, адкрыцьцямі, ці яна павінна вызначаць моцныя і слабыя стораны твораў, дапамагаць разуменьню і разьвіцьцю творчасьці і інш.? (Ад ролі крыт[ыкі] залежаць і яе мэтады.) Ці яна павінна аб'ясьняць факты?

4....Які кодэкс узяць за аснову для крытыкі літ[аратурных] твораў? Вачывідна, гэты кодэкс павінен абхапіць сабою па магчымасьці ўсю шырыню інтарэсаў і за[па]трабаваньняў, якія прад'яўляюцца да літаратуры ці могуць прад'яўляцца ў недалёкім будучым. Гэты кодэкс павінен быць у некаторай меры **ўнівэрсальным** па свайму аб'ёму магчымасьцяй літ[аратурнага] разьвіцьця, а яго назначэньне — у аквітызьме.

5....Ці можам мы прад'яўляць да нашых літ[аратурных] твораў такія патрабаваньні, якія прад'яўляліся кляс[ыцыстамі], романти[экамі], рэаліст[амі], сымб[олістамі] і г. д., і г. д.? Ін[акш] каж[учы], ці можам мы, а калі можам, то што, лічыць за ідэал нашай літ[аратуры]: тое, што лічылася за ідэалы кл[асіцызму], ром[антызму], рэал[ізму] і г. д. Трэба тады выясьніць іх ідэалы.

6....Абгаварэньне маст[ацкіх] твораў можа йсьці па такіх лініях: 1) выражэньнем **чаго** зьяўляецца твор? (значнасьць гэтага выражанага); 2) якаво само выражэньне?; 3) аб выклікаемым гэтым выражэньнем.

Абгав[арыць] тв[ор] = 1) аб выражальным, 2) аб выражэньні, 3) аб абуджаным, выкліканым. Якім павінна быць выражэньне? Чалавек жадае выразіць нейкі **а**. Ён павінен выразіць яго так, што—б яно было і для другога **а**. Пасрэднікам дзеля гэтага служыць мова (як пэўная сыстэма ўмоўнасьцяй, знакаў, праз якія адбываецца разуменьне двух.) Зн[ачыць], ён павінен браць знакі зразумелыя для абудвых і падаваць іх у такіх суадносінах, каб выклікаць у другога зразуменьне таго, што хоча сказаць першы. Суладжанасьць гэтых знакаў у іх суадносінах і ёсьць твор (суадносіны знакаў = форма).

Прыгожае = умовы пачуцьця прыгожага і яго разуменьне.

Формы — суадносіны эл[емэнтаў] у цэлым.